

Naturbegraafplaats Landgoed Huis ter Heide



Inrichtings- en beheerplan

Augustus 2018

PRAEDIUM
samen buiten ondernemen



Natuurmonumenten



natuurbegraven
nederland

PRAEDIUM

samen buiten ondernemen



project

Natuurbegraafplaats
Landgoed Huis ter Heide

onderwerp

Inrichtings- en beheerplan

opdrachtgevers

Natuurbegraven Nederland
Koningsweg 2, 5211 BL 's-Hertogenbosch
Postbus 797, 5201 AT 's-Hertogenbosch

Natuurmonumenten
Noordereinde 60, 1243 ZS 's-Graveland
Augustus 2018

datum

opsteller

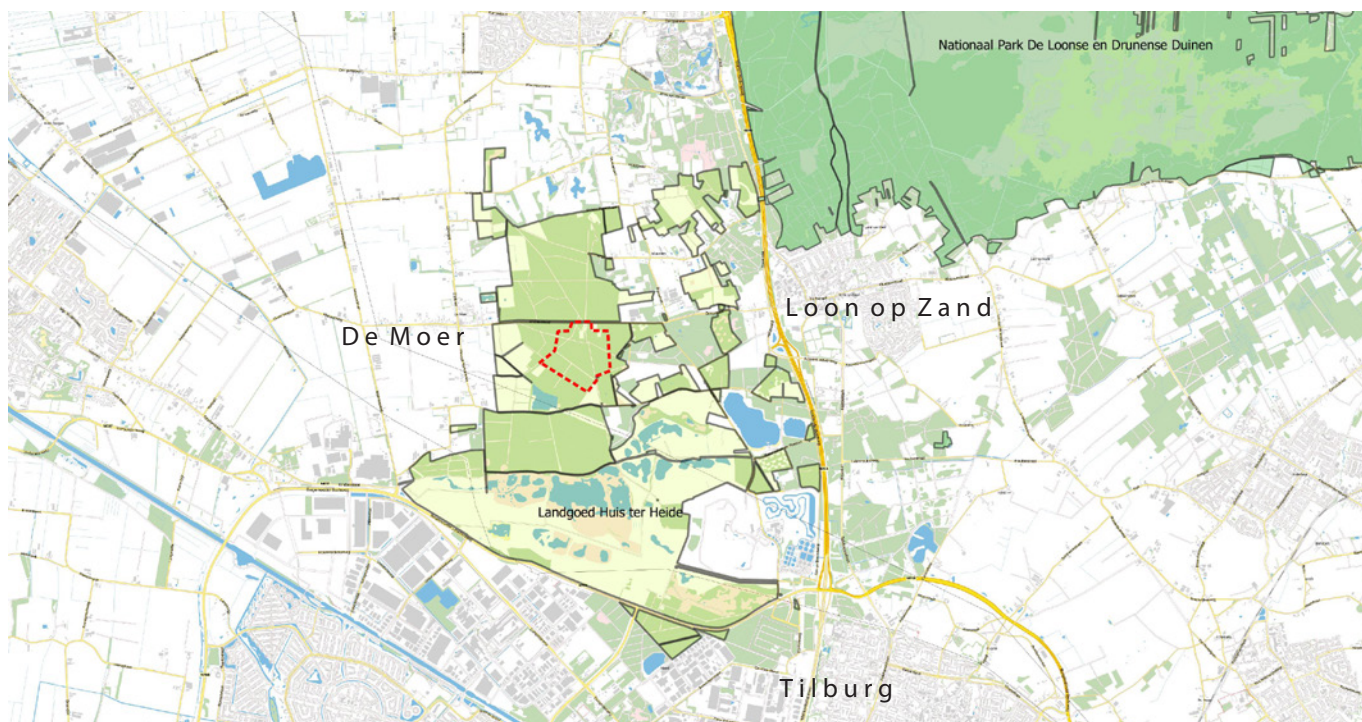
Paul van Limpt (Praedium Coöperate UA)

contactgegevens

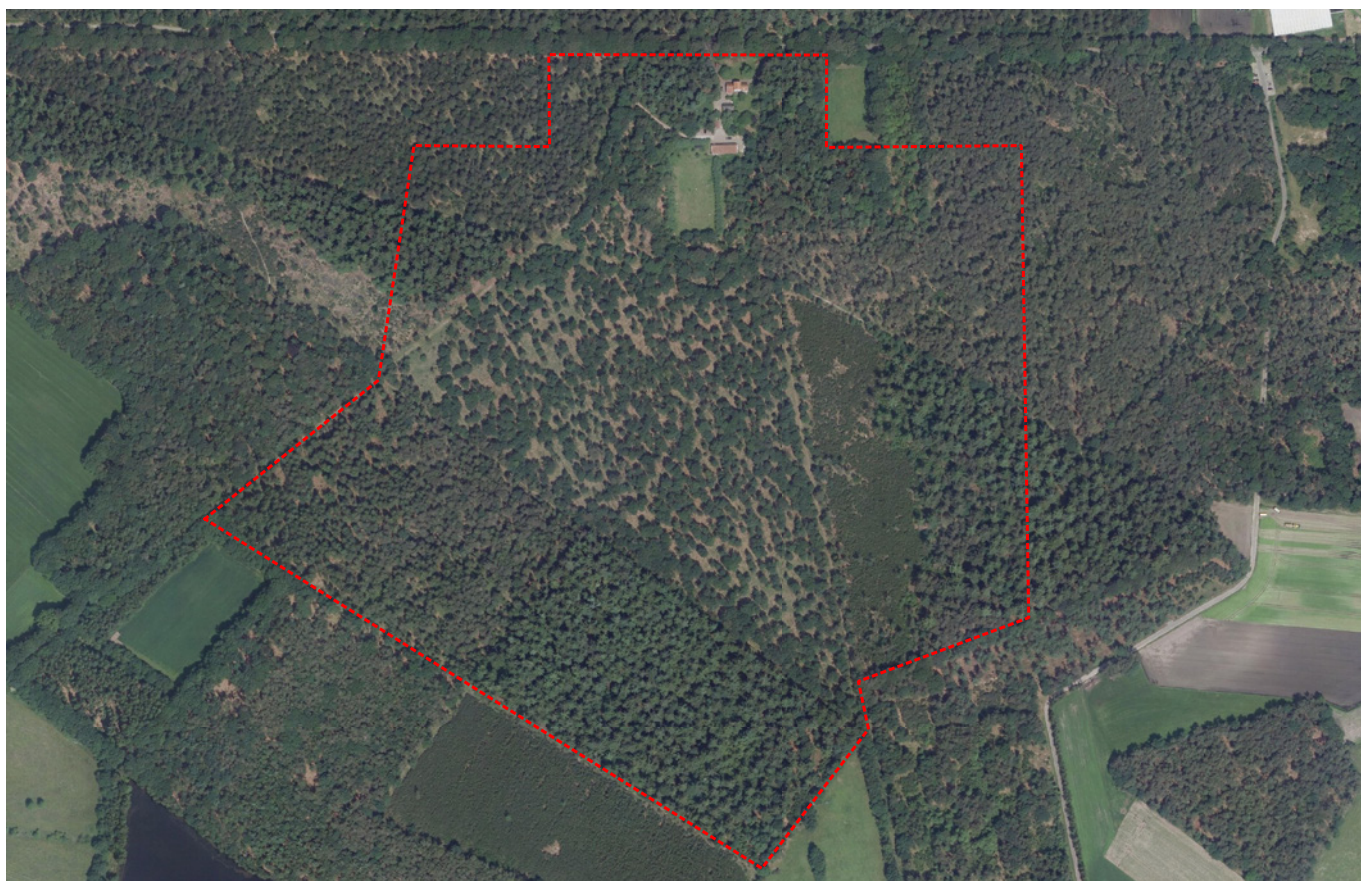
Praedium Coöperatie UA
Huize Muyserick,
Maurick 1, 5261 NA Vught

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	5
2.	Bestaande situatie	7
2.1.	Landschapsecologische systeemanalyse	7
2.1.1.	Geologie en bodem	7
2.1.2.	Hydrologie	7
2.1.3.	Landgebruik	7
2.1.4.	Ecologie	9
2.1.5.	Kwaliteiten, kansen en knelpunten	9
2.2.	Relevante overheidskaders	11
2.2.1.	Natuurnetwerk Nederland en provinciaal Natuurbeheerplan	11
2.2.2.	Verordening Ruimte provincie Noord-Brabant	11
2.2.3.	Structuurvisie gemeente Loon op Zand	11
3.	Ambities en doelstellingen	12
3.1.	Natuurmonumenten	12
3.1.1.	Algemeen	12
3.1.2.	Visie op bosbeheer	12
3.1.3.	Ambities natuurgebied Landgoed Huis ter Heide	12
3.1.4.	Begrazingslandschap op Landgoed Huis ter Heide	13
3.2.	Samenwerking Natuurmonumenten en Natuurbegraven Nederland	14
3.3.	Natuurbegraven Nederland	14
3.3.1.	Verbetering natuurkwaliteit	14
3.3.2.	Tijdelijke functie, eeuwige rust	14
3.3.3.	Aanpak locatieontwikkeling	15
4.	Inrichting	17
4.1.	Concept natuurbegraafplaats	17
4.2.	Inrichtingsmaatregelen	17
4.2.1.	Overzicht inrichtingsmaatregelen	17
4.2.2.	Inrichting perceel heischraal grasland	17
4.2.3.	Informatieruimte	17
4.2.4.	Ceremonieruimte	17
4.2.5.	Werkschuur en schuurtje	19
4.2.6.	Bosparkeerplaats	19
4.2.7.	Halfverharde padenstructuur	19
4.2.8.	Afrastering	19
5.	Beheer	21
5.1.	Natuurbeheer	21
5.1.1.	Algemeen	21
5.1.2.	Bosbeheer	21
5.1.3.	Laanbeheer	22
5.1.4.	Graslandbeheer	22
5.1.5.	Overige natuurbeheermaatregelen	22
5.2.	Natuurbegraven	23
5.3.	Regulier onderhoud	23
6.	Samenvatting	24



Overzichtskartaal eigendommen Natuurmonumenten met Natuurgebied Landgoed Huis ter Heide (geel) en Nationaal Park de Loonse en Drunense Duinen (groen). Verder is het landgoed ingesloten door Loon op Zand, Tilburg en de Moer



Luchtfoto plangebied Natuurbegraafplaats Landgoed Huis ter Heide

1. Inleiding

Natuurmonumenten en Natuurbegraven Nederland hebben het gezamenlijke voornemen een natuurbegraafplaats te realiseren op Landgoed Huis ter Heide. Landgoed Huis ter Heide ligt in de gemeente Loon op Zand, ten noorden van Tilburg. Het landgoed is een groot aaneengesloten natuurgebied van Natuurmonumenten van circa 1.000 hectare, dat zich uitstrekt van de stadsrand van Tilburg in het zuiden tot aan het Nationaal Park Loonse en Drunense Duinen in het noordoosten. Het landgoed is verbonden met het Nationaal Park Loonse en Drunense Duinen door middel van een ecoduct over de N261. Naast uitgestrekte bosgebieden in het noorden, maken ook de zuidelijk gelegen vennen (zoals het Bodemven, Leikeven en Plakkeven) en graslanden van Lobelia deel uit van Landgoed Huis ter Heide.

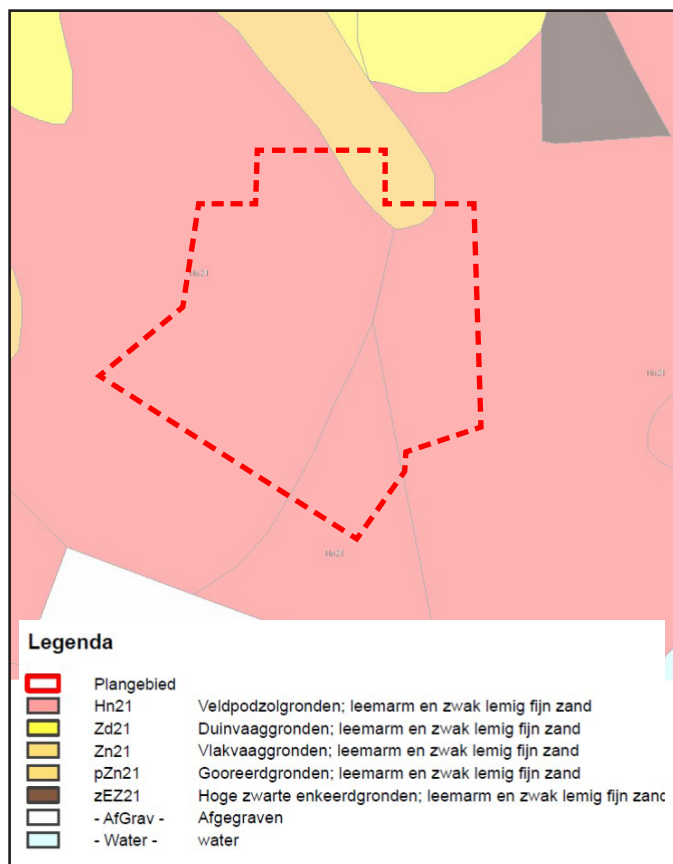
Het plangebied voor de natuurbegraafplaats is centraal gelegen in het bosrijke noordelijke deel van Landgoed Huis ter Heide en heeft een oppervlakte van 36,6 hectare. Het plangebied wordt ontsloten door de Middelstraat, de verbindingsweg tussen Loon op Zand in het oosten en De Moer in het westen.

Voorliggend inrichtings- en beheerplan beschrijft de huidige situatie, de toekomstige inrichting en het toekomstige beheer van het deel van het landgoed dat als natuurbegraafplaats in gebruik zal worden genomen¹. Ook worden de relevante kaders van de overheid, Natuurmonumenten en Natuurbegraven Nederland beschreven waarbinnen de natuurbegraafplaats dient te passen.

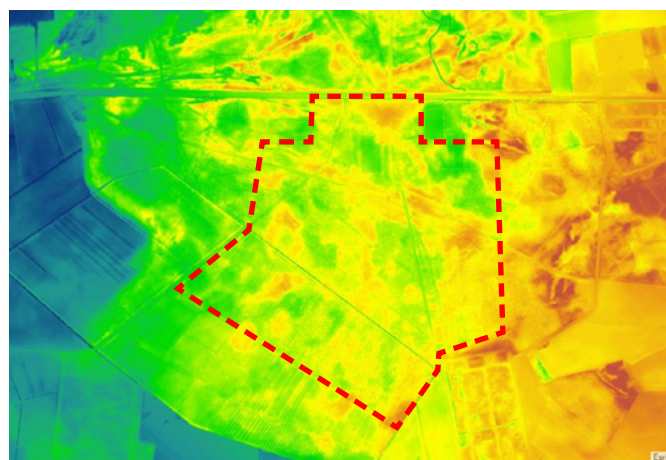
Het inrichtings- en beheerplan maakt deel uit van bestemmingsplan 'Natuurbegraafplaats Huis ter Heide'.

¹ In voorliggend inrichtings- en beheerplan wordt de term 'Landgoed Huis ter Heide' gebruikt voor het 1.000 hectare grote natuurgebied van Natuurmonumenten en de term 'plangebied' voor het 36,6 hectare grote plangebied voor de ontwikkeling van de natuurbegraafplaats.





Bodemkaart plangebied natuurbegraafplaats



Hoogtekaart plangebied natuurbegraafplaats



Historische kaart 1850 plangebied



Aanplant van grove den op Landgoed Huis ter Heide in 1953

2. Bestaande situatie

2.1. Landschapsecologische systeemanalyse

De landschapsecologische systeemanalyse (LESA) die hierna volgt, maakt duidelijk welke landschappelijke, natuur- en cultuurhistorische kwaliteiten er zijn in het plangebied en welke kansen en knelpunten er liggen voor versterking van deze waarden.

2.1.1. Geologie en bodem

Afzetting dekzandpakketten

Het zuidelijke zandgebied van Nederland is nooit door landijs bedekt geweest. Wel is hier in de koudste perioden van de laatste ijstijd (ca. 115.000 – 11.000 jaar geleden) de vegetatie vrijwel geheel verdwenen, waardoor op grote schaal in de meest voorkomende windrichting dikke pakketten dekzand zijn afgezet. Het plangebied ligt op een dergelijke dekzandrug. Ook het Nationaal Park Loonse en Drunense Duinen, ten noordoosten van het plangebied, ligt op deze dekzandrug.

Ven- en veenvorming

Grote dekzandruggen hebben de afwatering in de late periode van de laatste ijstijd geblokkeerd. Hierdoor ontstonden op veel plaatsen meertjes. In het Holoceen (vanaf 11.000 jaar geleden) is het klimaat warmer en vochtiger geworden en hebben veel van deze meertjes zich kunnen ontwikkelen tot vennen waar zich veen heeft kunnen vormen. Ten zuiden van het plangebied liggen een aantal vennen van waaruit de veenvorming zich heeft kunnen uitbreiden over de omgeving, zoals het Leikeven en het Plakkeven. Deze vennen zijn nog steeds in het landschap aanwezig. In het plangebied zijn zulke vennen nooit aanwezig geweest.

Zandverstuivingen

In de Middeleeuwen zijn, als gevolg van menselijke activiteiten zoals ontbossing en overbegrazing, op de hoogst gelegen gronden in Noord-Brabant op grote schaal zandverstuivingen opgetreden. De lage landduinen in het noordoosten van het plangebied zijn hierbij ontstaan.

Grondbewerkingen bij ontginning

Uit het Bosbedrijfsplan van Landgoed Huis ter Heide uit 1953² blijkt dat de meeste woeste gronden op Landgoed Huis ter Heide in de eerste helft van de 20e eeuw zijn ontgonnen. Dit gebeurde veelal met de hand, door de grond tot 40 a 50 centimeter diepte te volspitten en bij aanwezigheid van harde lagen nog dieper, waarna werd aangeplant met zelf gekweekte dennen. De uitvoering geschiedde aanvankelijk als een werkverruimingsobject, waardoor het grootste deel van de woeste gronden op het landgoed met de hand is bewerkt en daarvan bijna de helft volledig gespit. Enkele heidevlakten op het landgoed zijn in de tweede Wereldoorlog vrijgemaakt van stobben van vliegdennen, zodat op machinale grondbewerking (ploegen) overgeschakeld kon worden, het gaat hierbij om circa 62 hectare.

De gronden gelegen in het plangebied zijn allen ontgonnen in de periode 1938 - 1953. Dat gebeurde deels met de hand (volspitten) en deels door machinaal ploegen. Daarna zijn op grote schaal naaldbomen aangeplant.

Bodemtypen

Op basis van de bodemkaart en een eerder bodemonderzoek³ worden in het grootste deel van het plangebied veldpodzolgronden met leemarm en zwak lemig fijn zand verwacht. De lage landduinen in het noordoosten van het plangebied bestaan uit vlakvaaggronden met zand, gekenmerkt door een beperkte bodemopbouw.

2.1.2. Hydrologie

Landgoed Huis ter Heide ligt in het inrijgebied van de Donge. Er zijn geen oppervlaktewateren zoals vennen of natuurlijke waterlopen aanwezig in het plangebied. De gemiddelde grondwaterstand ligt in het plangebied op 6,5m + NAP. De maaiveldhoogte in het plangebied varieert van 7,20 tot 10 meter +NAP.

2.1.3. Landgebruik

De bodem op Landgoed Huis ter Heide is erg arm en daarmee historisch gezien niet geschikt voor akkerbouwdoeleinden. Het is daarom vóór de ontginning eeuwenlang in gebruik geweest als (gemeenschappelijk) beweidingsgebied. Tot laat in de 19e eeuw bestonden grote delen van Landgoed Huis ter Heide hierdoor uit steeds schraler wordende heidegronden. Doordat de bodem zo voedselarm was is het ook na de introductie van kunstmest (begin 20e eeuw) nooit grootschalig in gebruik genomen als landbouwgrond. In het midden van de 19e eeuw ontstond een heideontginninglandgoed met aanplant van bomen voor bosbouwdoeleinden. Het jachthuis stamt uit 1864 en ligt in het centrum van het landgoed.

Opvallend hierbij is dat het historische padenpatroon van de 19e

2 Anoniem, 1953. Bosbedrijfsplan Landgoed "Huis ter Heide" 1 november 1953 – 1 november 1963

3 Lapperre, 2017. Geohydrologisch onderzoek zoeklocatie natuur-begraafplaats Landgoed Huis ter Heide (gemeente Loon op Zand)



Monotone Douglassparopstand in het westen van het plangebied



Centrale gedeelte met jonge eikenopstand



Voormalige kapvlakte in het oosten



Noordelijk gelegen bosopstand met beuk, zomereik, berk, Douglasspar en grove den

eeuw voor een belangrijk deel nog overeenkomt met het padenpatroon in de huidige situatie. Bij nieuwe ruimtelijke inrichtingen is steeds uitgegaan van deze oude padenstructuur. Er is daarmee sprake van een eeuwenlange relatieve continuïteit in het wegenpatroon⁴. In en nabij het plangebied betreft dit de Middelstraat, de huidige Molenbaan vanaf de aansluiting met de Middelstraat tot aan het Spinderspad en het Kerkepad. In het midden van de 20e eeuw is de halfronde weg achter het jachthuis verdwenen. Op dit moment is het plangebied met bos bedekt, waarbij elk bosperceel een andere soortenmenging vertoont. Het gebied maakt met uitzondering van het erf van het jachthuis deel uit van een begrazingsgebied (zie paragraaf 3.1.4.).

2.1.4. Ecologie

Landschappelijke samenhang

Landgoed Huis ter Heide is deel van een groot aaneengesloten natuurgebied bestaande uit vochtige open delen (Lobelia), droge gesloten delen (bosgebieden van Huis ter Heide) en droge open delen (Nationaal Park Loonse en Drunense Duinen). De landschappelijke samenhang tussen de deelgebieden binnen Landgoed Huis ter Heide is bijzonder. Er bestaat een natuurlijke gradiënt tussen de rijkere vochtige gronden van Lobelia in het zuiden en de arme hoge gronden met bosopstanden in het noorden.

Door de aanleg en met name de verbreding van de N261 in de 20e eeuw is een fysieke barrière ontstaan tussen de gronden van Landgoed Huis ter Heide aan de ene kant en Nationaal Park de Loonse en Drunense Duinen aan de andere kant. In 2015 is aan de noordzijde van het landgoed een ecoduct aangelegd over de N261, genaamd de Westloonse Wissel, om de gebieden weer met elkaar te verbinden.

Landschapstypering plangebied

Het plangebied bestaat voornamelijk uit voormalige productiebosopstanden met verschillende soortenmengingen. Hieronder worden in het kort de verschillende bostypen die voorkomen in het plangebied behandeld.

Het centrale gedeelte van het plangebied wordt gevormd door een relatief jonge open eikenopstand. Deze eikenopstand verkeert in een slechte conditie⁵. Circa een kwart van de bomen is afgestorven of bijna afgestorven. De ondergroei wordt gedomineerd door pijpenstrootje. Een struiklaag is zo goed als afwezig. Verspreid komen ook soorten als struikheide, stekelvaren en bochtige smeile in de ondergroei voor.

Aan de noordzijde van het plangebied ligt een oudere bosopstand met beuk, zomereik, berk, Douglasspar en grove den. In dit type

⁴ Keunen, L.J., 2015. Adviesdocument cultuurhistorische quickscan natuurbegraafplaats landgoed Huis ter Heide, gemeente Loon op Zand. RAAP archeologisch adviesbureau

⁵ Bureau Waardenburg, 2017. Natuurtoets Natuurbegraafplaats Huis ter Heide

bos komen ook soorten als taxus, hulst en rododendron voor. Struik- en kruidlaag hebben een beperkte bedekking. Wel is er een dikke laag strooisel van afgevallen bladeren en naalden aanwezig.

Aan de oostzijde van het plangebied ligt een voormalige kapvakte waar enkele jaren geleden de aanwezige naaldbomen zijn geveld. Na de kap heeft berk zich hier massaal spontaan verjongd. In de ondergroei staan verspreid nog soorten die oorspronkelijk ook in de ondergroei van het bos te vinden waren, waaronder struikheide. De bosopslag is echter dermate dicht dat de kruidlaag een zeer geringe bedekking heeft.

In het westelijke deel van het plangebied staan monotone naaldhoutopstanden met Douglasspar, Corsicaanse den en fijnspar. Grote delen van de ondergroei worden gedomineerd door de jonge opslag van deze soorten. Door de grote schaduwwerking en verzuring van naalden blijft de ondergroei verder voornamelijk beperkt tot diverse mossen.

Het grasland ten zuiden van het erf van het jachthuis is een extensief beheerd grasland.

Verzuring bodem

Door uitputting van de grond door ontbossing en overbegrazing vanaf de Middeleeuwen tot het midden van de 20e eeuw is de bodem van het plangebied zeer arm aan voedingsstoffen. Verzuring vanaf het midden van de 20e eeuw door atmosferische depositie van ammoniak heeft geleid tot de verdere uitspoeling uit de bodem van voedingsmineralen als calcium, kalium en fosfaat, terwijl er een overmaat aan stikstof aanwezig is. Door deze onbalans in de bodem zijn veel van de hiervoor gevoelige planten- en diersoorten verdwenen uit het gebied. Hierdoor zijn ook de leefomstandigheden van de zomereiken in het centrale bosopstand erg slecht.

2.1.5 Kwaliteiten, kansen en knelpunten

Kwaliteiten

De belangrijkste ecologische waarden van de natuur binnen het plangebied liggen in de afwisseling van soortenmenging en leeftijd van de bosopstanden met open plekken en de centrale rol die het plangebied speelt in het grotere natuurgebied waar het deel van uitmaakt.

De ongestoorde landschappelijke verbinding tussen de zuidelijke vochtige voedselrijke gronden van Lobelia en de noordelijk gelegen arme droge gronden met bosopstanden als begrazingseenheid is een belangrijke kwaliteit van landgoed Huis ter Heide. Hierdoor kan uitwisseling van soorten en nutriëntentransport plaatsvinden.

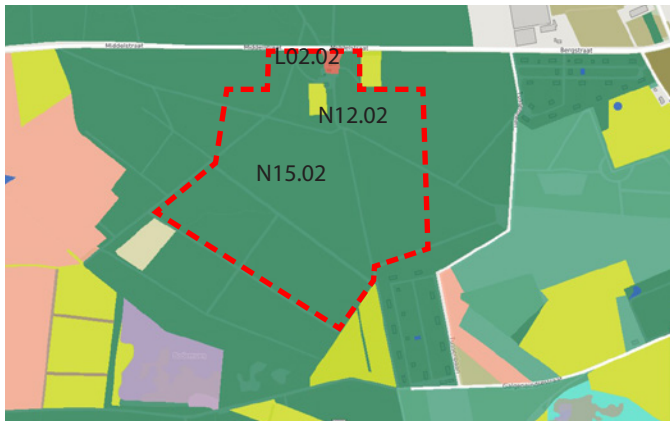
Cultuurhistorisch gezien zijn de oude verbindingswegen en het jachthuis in zijn oorspronkelijke staat, dat gelegen is in het centrum van het ontginningslandgoed Landgoed Huis ter Heide, waardevol.



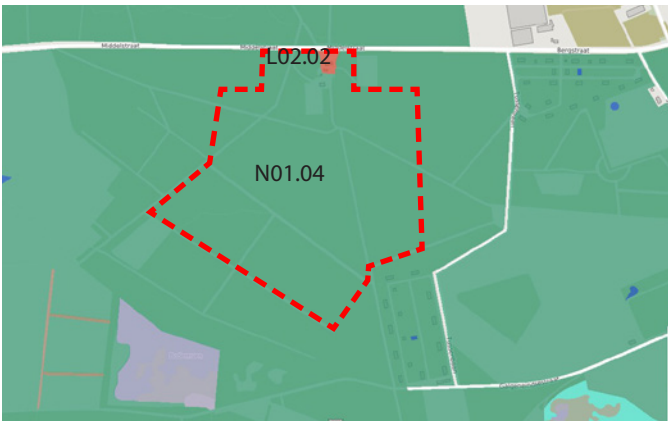
Kruidenrijke grasland ten zuiden van het erf



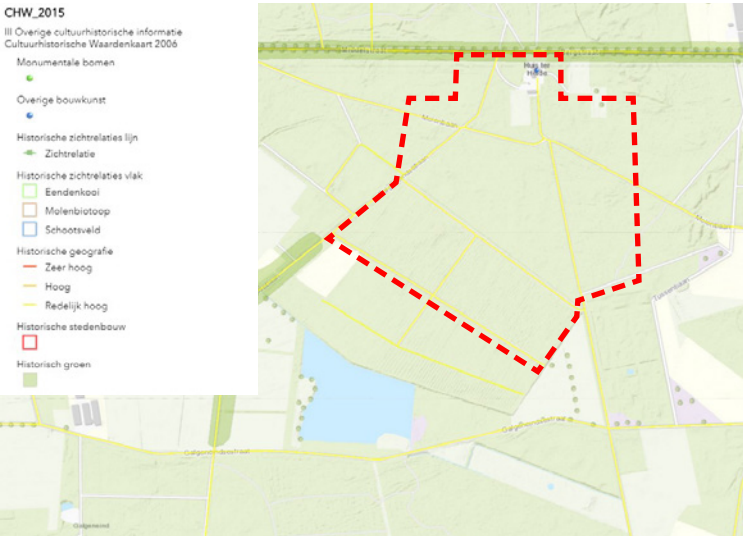
Oude ontginningspaden op landgoed Huis ter Heide



Provinciaal Natuurbeheerplan - beheertypekaart



Provinciaal Natuurbeheerplan - ambitiekaart



Provinciale Cultuurhistorische Waardenkaart plangebied

Kansen en knelpunten

De vegetatie in het plangebied bestaat voor een groot deel uit aanplant met naaldhout, wat een verzurend effect heeft op de bodem, en is maar deels afgestemd op de abiotische omstandigheden. Hier ligt een kans voor de omvorming van de bosopstanden naar gemengde opstanden met een hoger aandeel loofbomen.

Een groot knelpunt voor de natuurlijke ontwikkeling van de natuur in het plangebied is de mineralenonbalans in de bodem, veroorzaakt door atmosferische depositie. Hierdoor is onder andere het centrale eikenperceel zeer slecht ontwikkeld en ontbreken plant- en diersoorten van schrale maar gebufferde (verrijking van bodem met mineralen) omstandigheden. Het herstel van deze mineralenonbalans is een kans voor de toekomst.

2.2. Relevante overheidskaders

2.2.1. Natuurnetwerk Nederland en provinciaal Natuurbeheerplan

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN, voorheen ecologische hoofdstructuur) is een landelijk netwerk van natuurgebieden en verbindingzones. Provincie Noord-Brabant wil in 2027 het Brabantse deel van het netwerk (NNB) volledig ingevuld hebben. De concrete ambities voor de invulling van het NNB staan in het provinciale Natuurbeheerplan. Twee kaarten beschrijven de huidige toestand en ambitie van de provincie voor de Brabantse natuur: de beheertypekaart en de ambitiekaart.

Uit de beheertypekaart blijkt dat in het plangebied voor het overgrote deel het natuurbeheertype N15.02 Dennen-, eiken-, beukenbos voorkomt en op het grasland in het noorden van het plangebied N12.02 Kruiden- en faunairijk grasland. Voor het jachthuis en erf is het landschapsbeheertype L02.02 Historisch bouwwerk en erf opgenomen.

Op de ambitiekaart is het gehele plangebied, met uitzondering van het jachthuis en erf, aangeduid met het natuurbeheertype N01.04 Zand- en kalklandschap. Dit natuurbeheertype omvat de meer natuurlijke gebieden van het NNN waar vooral grondwaterfluctuaties, successie en waterdynamiek van beken in combinatie met integrale begrazing het landschap vormen. Dit beheertype omvat een groot scala van andere in zandgebieden voorkomende beheertypen (zoals droge heide, droog schraalland, Haagbeuken-essenbos en Dennen-, eiken en beukenbos) die echter vanwege continue veranderingen in het landschap niet in omvang en ligging apart in het beheer kunnen worden vastgelegd. Het jachthuis en erf staan op de ambitiekaart, net als op de beheertypekaart, aangeduid als L02.02 Historisch bouwwerk en erf. Het beheer moet hierbij gericht zijn op het behouden in de huidige toestand van het bouwwerk, of het restaureren/reconstrueren ervan om daarna over te gaan tot een instandhoudingsbeheer.

2.2.2. Verordening Ruimte provincie Noord-Brabant

In de Verordening Ruimte van de provincie Noord-Brabant is Landgoed Huis ter Heide aangewezen als complex van cultuurhistorisch belang. Deze aanduiding maakt het mogelijk om ontwikkelingen toe te staan mits de ontwikkelingen bijdragen aan het behoud of het herstel van het cultuurhistorisch karakter van het complex.

De provincie onderstreept in de Verordening Ruimte het belang dat bij ruimtelijke ontwikkelingen ook de cultuurhistorische waarden worden betrokken. Via de cultuurhistorische waardenkaart (CHW) biedt de provincie informatie en advies over cultuurhistorische waarden die van belang kunnen zijn bij de ontwikkeling van ruimtelijke plannen. De CHW wijst de padenstructuur in het plangebied aan als historische geografische lijnen met redelijk hoge waarden. De laanbeplanting van de Middelstraat is aangeduid als historisch groen. Jachthuis 'Huis ter Heide' is aangeduid als 'overig bouwkunst' (type sport en recreatie). Bij ruimtelijke ontwikkelingen dienen deze elementen als inspiratiebron.

2.2.3. Structuurvisie gemeente Loon op Zand

De gemeente Loon op Zand zet in haar structuurvisie (Gemeente Loon op Zand, 2014 – ontwerpfase) en bestemmingsplan buitengebied (Gemeente Loon op Zand, 2011) in op behoud en versterking van de grotere eenheden van waardevolle bos- en natuurgebieden Loonse en Drunense Duinen, Kraanvensche Heide, Moersche Heide, Huis ter Heide en Plakkeven. Er wordt gestreefd naar het behoud en waar mogelijk versterking van de landschappelijke identiteit en verscheidenheid, zowel visueel-ruimtelijk als cultuurhistorisch gezien. Hierbij wordt rekening gehouden met de landschappelijke onderlegger van bos- en heidegebieden en de veenweidegebieden. Ook wordt gestreefd naar behoud van archeologische gebieden en cultuurhistorische structuren, waarbij herstel door ontwikkeling plaats moet kunnen vinden.

In de natuurgebieden is de gemeente terughoudend met ruimtelijke ontwikkelingen. Ontwikkelingen die niet gericht zijn op versterking van natuur, landschap en (extensieve) recreatie zijn hier in beginsel niet wenselijk. Uitgangspunt is altijd dat de aanwezige natuur- en recreatiewaarden niet worden aangetast.

Het jachthuis Huis ter Heide is vanwege de schoonheid, de betekenis voor de wetenschap en de cultuurhistorische waarden aangegeven als gemeentelijk monument.

3. Ambities en doelstellingen

3.1. Natuurmonumenten

3.3.1. Algemeen

Natuurmonumenten streeft naar een versterking van het NNN door de aankoop, inrichting en verbinding van de NNN-gronden. In 2006 heeft Natuurmonumenten de nota 'Bosbeleid van Natuurmonumenten' vastgesteld. Naast het provinciaal Natuurbeheerplan vormt deze nota het beleidskader voor het te voeren bosbeheer binnen het plangebied. Natuurmonumenten hanteert voor specifieke natuurdoelen op beheertypeniveau de doelen uit het provinciale Natuurbeheerplan.

3.1.2. Visie op bosbeheer

Bosbeleid

De beheerstrategie van Natuurmonumenten op Landgoed Huis ter Heide is gebaseerd op het landelijke bosbeleid dat Natuurmonumenten voert. Natuurmonumenten streeft in haar bossen naar hoge natuurwaarden, behorend bij complete boscossystemen met allerlei bosontwikkelingsstadia van open plekken tot stukken met oude aftakelende bomen en naar zo veel mogelijk dynamiek als gevolg van natuurlijke processen. In hoofdlijnen streeft Natuurmonumenten hierbij naar:

- bescherming van bijzondere plant- en diersoorten;
- vergroten van het aandeel loofhout;
- bevorderen van natuurlijke verjonging en aanplant van inheemse soorten;
- bevorderen van dynamiek als gevolg van natuurlijke processen;
- behoud van waardevolle cultuurhistorische elementen in combinatie met beleefbaar maken van het bos;
- verwijderen van invasieve exoten als Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers;
- bevorderen aandeel dood hout;
- ontwikkelen van open plekken en bosranden met zoom- en mantelvegetaties.

Natuurmonumenten maakt bij bosvorming gebruik van groepen, waarbij de omvang van het maximale oppervlak aan tijdelijk open plekken in bospercelen is gesteld op 40%. Het wel of niet actief ingrijpen in de bosontwikkeling is geen doel op zich, maar een middel om het doel te bereiken.

Bosrandenbeheer

Aan de randen van bosgebieden zet Natuurmonumenten in op het ontwikkelen van gevarieerde bosranden met ruimte voor mantel- en zoomvegetaties. Daarmee wordt leefruimte geboden aan soorten van open plekken en struweel.

3.1.3. Ambities natuurgebied Landgoed Huis ter Heide

Natuurmonumenten heeft diverse ambities omschreven voor natuurgebied Landgoed Huis ter Heide. Deze worden hieronder in het kort behandeld.

Groene verbindingen

Natuurmonumenten streeft naar de realisatie van groene verbindingen tussen Landgoed Huis ter Heide en de aangrenzende natuurgebieden zoals de Loonse en Drunense Duinen, Noorderbos, de Brand en het bosgebied bij Dorst. Deze groene verbindingen creëren een groter natuurnetwerk waardoor geïsoleerde populaties op Landgoed Huis ter Heide weer verbeterde overlevingskansen krijgen. Dit wordt gedaan door natuurverbindingen aan te leggen zodat diersoorten de snelwegbarrière kunnen passeren en door aankoop van gronden op kansrijke plekken. Een ecoduct voor soorten van droge milieus is al gerealiseerd, de Westloonse Wissel in het noorden van het landgoed. Natuurmonumenten zet zich in de komende jaren in om ook ter hoogte van de Spider, in het zuiden van het landgoed, een groene verbinding te realiseren voor diverse diersoorten en recreanten ('reproduct'). Daarnaast wordt gewerkt aan verbetering van de verbindingen door strategische grondaankopen.

Verminderen effecten verzuring

Natuurmonumenten streeft naar het ongedaan maken van de effecten van verzuring in de bestaande natuurgebieden. Dit gebeurt deels door mineraalrijkere percelen toe te voegen aan natuurgebieden en deels door op verzuurde percelen de mineralenbalans te herstellen door plaatselijk de bodem aan te rijken met mineralen. In dit kader wil Natuurmonumenten een aantal landbouwclaves toevoegen aan landgoed Huis ter Heide die, in combinatie met integrale begrazing door grote grazers, als nutriëntenbron kunnen dienen voor de verzuurde gebieden. Ook worden proeven gedaan met bodemverbeterende maatregelen in verzuurde delen en wordt ook natuurbegraven gezien als een mogelijkheid de effecten van verzuring tegen te gaan.

Afwisseling natuur- en landschapstypen

Natuurmonumenten streeft naar het behoud van de afwisseling van natuur- en landschapstypen, die het natuurgebied zo uniek maakt. Op Landgoed Huis ter Heide wordt in dit kader gestreefd naar een mozaïek-landschap dat bestaat uit een ruimtelijke afwisseling van besloten tot open bossen, vennen, natte tot droge heide-elementen en grazige delen met kleine bosjes of struwelen. In dit mozaïek-landschap worden de geleidelijke overgangen en afwisseling van open en besloten delen, voedselrijke en minder voedselrijke bodems en natuurlijke en cultuurrijke delen vergroot en versterkt. Hierbij speelt de kudde Schotse Hooglanderrunderen een grote rol. Door de inzet van deze grote grazers wordt op landschapsschaal variatie verkregen, bijvoorbeeld door cyclische successie en door nutriëntentransport van rijke naar verzuurde delen.

Behoud rust en ruimte

Natuurmonumenten streeft naar het behoud van de rust en ruimte die door de recreant ervaren kan worden op Landgoed Huis ter Heide door in te zetten op extensief recreatief gebruik. Deze rust en ruimte op Landgoed Huis ter Heide biedt tegenwicht aan de naastgelegen Loonse en Drunense Duinen, waar de recreatiedruk veel hoger ligt. Ook in de toekomst blijft Landgoed Huis ter Heide een plaats voor de recreant die op zoek is naar meer rust en ruimte.

Behoud erfgoed

Natuurmonumenten streeft naar behoud van landschappelijk en cultuurhistorisch erfgoed. In dit kader is het belangrijk dat het karakteristieke witte jachthuis op Landgoed Huis ter Heide (een gemeentelijk monument midden op Landgoed Huis ter Heide) en het ontginningspatroon van het landgoed behouden blijft. Het herinnert aan vroegere tijden, toen uitgestrekte heidevelden werden ontgonnen om er bos aan te planten. Ook de oude akkers, houtwallen en poelen dragen bij aan de beleving van het landschap en de cultuurhistorie van Landgoed Huis ter Heide. Om die geschiedenis levend te houden zal Natuurmonumenten de kenmerkende gebouwen en landschapselementen intensief blijven beheren.

3.1.4. Begrazingslandschap op Landgoed Huis ter Heide

Vrijwel het gehele landgoed Huis ter Heide wordt beheerd als een begrazingslandschap. Zowel in de gesloten, droge bospercelen als op de open, vochtige graslanden, wordt in de huidige situatie integrale begrazing toegepast. Vanuit landschappelijk oogpunt worden bepaalde delen rond de vennen van Lobelia permanent open gehouden. Het jachthuis en de onmiddellijke omgeving ervan worden omwille van cultuurhistorische waarden buiten het begrazingsgebied gehouden. Het natuurbeheer is hier wel gericht op het bereiken van de doelen van het begrazingslandschap.

Door de versnelde uitspoeling van voedingsmineralen door ammoniakdepositie wordt de cyclische successie op begrazingslandschap landgoed Huis ter Heide verstoord en worden flora en fauna in hun voorkomen bedreigd. Dit wordt tegengegaan door mineraalrijkere gedeelten op te nemen in het begrazingslandschap. Hierdoor wordt gezorgd voor een gering, maar voortdurend nutriëntentransport van rijke naar verarmde delen.

Het begrazingslandschap op Landgoed Huis ter Heide past binnen de provinciale ambitie (N01.04 Zand- en kalklandschap op de ambitiekaart van het provinciale Natuurbeheerplan).

Begrazingslandschappen

Definitie

Een 'begrazingslandschap' is een aaneengesloten natuurgebied van tenminste 500 hectare met veel variatie op landschapsschaal, waarin het landschap gevormd wordt door natuurlijke processen (zoals de werking van wind en water), in combinatie met integrale begrazing door grote grazers als runderen, paarden en/of schapen.

Kenmerken

Begrazingslandschappen worden gekenmerkt door cyclische successie. Waar bos aftakelt (door ouderdom of ziekte) kunnen onder invloed van begrazing achtereenvolgens grazige, heischrale en heidevegetaties ontstaan, waarna vervolgens nieuwe bosontwikkeling op kan treden. Open plekken blijven door begrazing langer open, zodat deze ruimte bieden aan licht minnende plant- en diersoorten. Op termijn vindt hierdoor omkering van het landschap plaats: Op plekken waar nu bos is, zal meer openheid komen en omgekeerd.

Begrazingslandschappen bestaan uit een mozaïek van verschillende natuurtypen (bos, grasland, heide) die vanwege continue veranderingen in het landschap niet in omvang en ligging apart in het beheer kunnen worden vastgelegd.



Begrazing met grote grazers op Landgoed Huis ter Heide. Bron: R. Lapperre

3.2. Samenwerking Natuurmonumenten en Natuurbegraven Nederland

Gezamenlijke doelen

Natuurmonumenten en Natuurbegraven Nederland vinden elkaar in een gezamenlijk hoofddoel; het beschermen, behouden, versterken en beleefbaar maken van de natuur. Natuurmonumenten en Natuurbegraven Nederland hebben daarom in 2014 een overeenkomst gesloten waarmee de ontwikkeling van natuurbegraafplaatsen in de natuurgebieden van Natuurmonumenten, waar dat mogelijk en goed inpasbaar is, beoogd wordt.

De natuurambities van Natuurmonumenten zijn leidend bij de inrichting en beheer op de natuurbegraafplaatsen. Natuurbegraven Nederland maakt binnen deze kaders natuurbegraven mogelijk. Natuurmonumenten en Natuurbegraven Nederland voeren in nauwe afstemming tussen elkaar natuurbeheermaatregelen op de natuurbegraafplaats planmatig uit. Natuurmonumenten blijft daarbij eigenaar van de grond en eindverantwoordelijke voor de natuurkwaliteit. Nadat de laatste uitvaart in het gebied heeft plaatsgevonden verdwijnt de functieaanduiding natuurbegraafplaats en blijft weer alleen de functie natuurgebied over.

Kwaliteit natuur centraal

Natuurbegraven Nederland heeft zich verbonden met Natuurmonumenten om het belang van de natuur op natuurbegraafplaatsen voorop te stellen en zich in te zetten om de natuurkwaliteit van gebieden waar een natuurbegraafplaats wordt ontwikkeld te verbeteren.

De komst van een natuurbegraafplaats geeft daarnaast een impuls aan het sneller bereiken van de ambities van Natuurmonumenten doordat Natuurbegraven Nederland investeert in het uitvoeren van extra herstelmaatregelen, waardoor wordt bijgedragen aan ecologische en cultuurhistorische doelen.

Locatie Landgoed Huis ter Heide

Het behouden van het cultuurhistorische karakter van het landgoed en het versterken en verbinden van natuur en landschap zijn voor Natuurmonumenten de kernopgaven op Landgoed Huis ter Heide, naast de recreatieve functie van het landgoed. Hierbinnen past een project dat aansluit bij de behoefte van mensen aan een eeuwige laatste rustplaats in de schoonheid van die natuur. Daarom heeft Natuurmonumenten samen met Natuurbegraven Nederland het voornemen om natuurbegraven mogelijk te maken op een klein deel van Landgoed Huis ter Heide. Vanuit de ambities die Natuurmonumenten heeft met het gebied ontstaat de mogelijkheid voor natuurgraven. Binnen natuurgebied Landgoed Huis ter Heide van 1.000 hectare, zal 36,6 hectare worden ontwikkeld tot een natuurbegraafplaats.

3.3. Natuurbegraven Nederland

Steeds meer mensen willen zich verbinden aan de natuur en voelen de behoefte aan een laatste rustplaats in de natuur. Natuurbegraven Nederland wil voor deze mensen begraven in de natuur bereikbaar maken en versterkt hiervoor natuurgebieden waar binnen natuurbegraven mogelijk is. Dit zijn natuurgebieden waar mensen een laatste rustplaats kunnen vinden en de ruimte hebben om met respect voor de natuur een persoonlijke invulling aan de afscheidsceremonie te geven, waar eeuwigdurende rust gegarandeerd is en waar duurzame aandacht is voor natuurontwikkeling en natuurbehoud. Ook Natuurmonumenten ziet deze groeiende behoefte van mensen om zich bij de keuze voor hun laatste rustplaats te verbinden aan de natuur. Bij de ontwikkeling van gezamenlijke natuurbegraafplaats zijn daarbij de volgende uitgangspunten leidend.

3.3.1. Verbetering natuurkwaliteit

Natuurbegraven Nederland streeft naar verbetering van de natuurkwaliteit en een duurzame instandhouding van natuurgebieden waar natuurbegraven wordt ontwikkeld. Sterker nog, de bestaande natuurambities voor het plangebied zijn uitgangspunt bij de ontwikkeling van en beheer op een natuurbegraafplaats. Natuurbegraven Nederland investeert in het uitvoeren van extra natuurherstelmaatregelen voor een versnelde natuurontwikkeling in de inrichtings- en gebruiksfase, bijvoorbeeld door de aanplant van inheemse boom- en struiksoorten met een gunstige uitwerking op de mineralenbalans van de bodem.

Van elk natuurgraf dat wordt aangekocht, wordt door Natuurbegraven Nederland een bedrag gestort in het fonds 'Stichting Nieuwe Natuur'. Met geld uit dit fonds wordt nieuwe natuur in de omgeving van de natuurbegraafplaats gerealiseerd. Deze nieuwe natuur is openbaar toegankelijk en heeft geen functie als natuurbegraafplaats. Daarnaast wordt een fonds opgericht waarmee de kosten voor het natuurbeheer op de natuurbegraafplaats voor minimaal 100 jaar gebord wordt.

3.3.2. Tijdelijke functie, eeuwige rust

Het grafrecht van ieder natuurgraf wordt notarieel vastgelegd en ingeschreven bij het Kadaster. Een bij Natuurbegraven Nederland aangeschaft natuurgraf zal nooit worden geruimd, er heerst eeuwige graf rust. Natuurbegraven zelf is echter een tijdelijke functie: na het vergeven van alle natuurgraven blijven natuurbegraafplaatsen behouden als opengestelde natuurgebieden. Hierdoor is de natuurbegraafplaats zowel tijdens de gebruiksfase als daarna bereikbaar voor nabestaanden en andere bezoekers van het gebied. Als de laatste natuurbegraving heeft plaatsgevonden verdwijnt de functie natuurbegraven. Gebouwen die geen functie of cultuurhistorische waarde meer hebben, kunnen op dat moment worden afgebroken en de materialen worden hergebruikt.

3.3.3. Aanpak locatieontwikkeling

Zorgvuldige planvorming

De locatieontwikkeling ten aanzien van een nieuw te creëren natuurbegraafplaats is een gezamenlijk proces van Natuurmonumenten en Natuurbegraven Nederland. Bij de ontwikkeling van een nieuwe natuurbegraafplaats worden belanghebbenden vroegtijdig betrokken (onder andere door informatieavonden en afstemming met lokale natuurpartijen). Onafhankelijke onderzoeksbureaus worden ingeschakeld om onderzoek te doen naar de ecologische, landschappelijke, archeologische en maatschappelijke waarden, waterhuishouding en de verkeerssituatie van de locatie. De uitkomsten van de onderzoeken vormen het kader voor een waardevolle inrichting van de natuurbegraafplaats.

Minimale ingrepen bij inrichting

Bestaande landschappelijke en cultuurhistorische waarden zijn belangrijke uitgangspunten voor de inrichting van de natuurbegraafplaats. Niet-natuurlijke ingrepen beperken zich tot de aanleg van een jaarrond begaanbare halfverharde padenstructuur, halfverharde parkeerplaatsen en een ceremonieruimte/informatieruimte. Er wordt alleen inheems, autochtoon plantsoen geplant.

Juridische borging natuurwaarden

Het sturen op natuurdoelen en –kwaliteit bij het beheer van de natuurbegraafplaats gebeurt op basis van het inrichtings- en beheerplan, dat gebaseerd is op de natuurambities voor het gebied, en het ecologisch werkprotocol. Het ecologisch werkprotocol schrijft bijvoorbeeld voor dat een graf alleen gerealiseerd mag worden buiten de kroonprojectie, om het wortelstelsel van bomen niet te beschadigen. Om de bescherming van de natuur en kwetsbare flora en fauna juridisch te borgen koppelen Natuurmonumenten en Natuurbegraven Nederland het inrichtings- en beheerplan en het ecologisch werkprotocol aan de planregels.

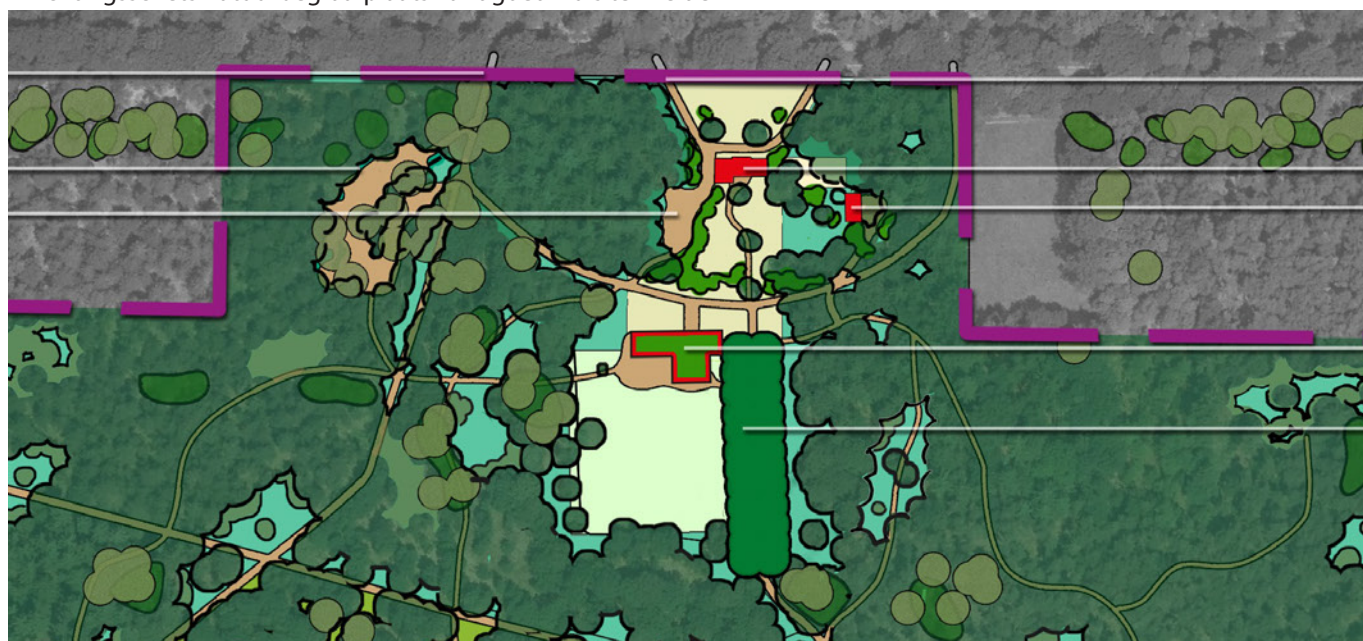
Bomen worden enkel gekapt als dit past bij de natuurambitie voor het gebied. Bij kap van bomen wordt altijd gehandeld conform de Wet natuurbescherming 2017.

Bij het bepalen van de locatie van natuurgraven wordt rekening gehouden met de gemiddelde hoogste grondwaterstand zoals is bepaald in de Wet op de lijkbezorging.





Inrichtingsschets natuurbegraafplaats Landgoed Huis ter Heide



Detailbeeld inrichtingsschets met informatieruimte, ceremonieruimte, werkschuur en parkeerplaats en ontsluiting

4. Inrichting

4.1. Concept natuurbegraafplaats

De realisatie van de natuurbegraafplaats op Landgoed Huis ter Heide is mogelijk doordat het past binnen het natuurbeleid van provincie Noord-Brabant en de natuurvisie en doelstellingen van Natuurmonumenten.

In ecologische zin wordt met de komst van de natuurbegraafplaats een bijdrage geleverd aan het verkleinen van de gevolgen van verzuring van de bodem en het verbeteren van de natuurwaarden die horen bij het begrazingslandschap, door het uitvoeren van bosvormingsmaatregelen, verschravingsbeheer op het bestaande grasland en met proeven voor aanrijking van de verzuurde bodem met mineralen, waar dat nodig is. Verder wordt de gebogen oprijlaan achter het jachthuis hersteld en krijgt het jachthuis een duurzame bestemming.

Landgoed Huis ter Heide ligt in de luwte van het Nationaal Park Loonse en Drunense Duinen, dat plaats biedt aan veel verschillende vormen van recreatie en een hoge recreatiedruk kent. De functie als natuurbegraafplaats met de bijbehorende ingetogen recreatievorm past binnen de recreatieve functie van het grotere geheel, maar biedt lokaal plaats aan recreanten die op zoek zijn naar rust en ruimte. De natuurbegraafplaats is jaar rond toegankelijk voor nabestaanden en andere bezoekers, tussen zonopkomst en zonsondergang. Andere vormen van recreatie dan wandelen zijn niet wenselijk.

Wettelijk kader

Bij de ontwikkeling van de natuurbegraafplaats wordt voldaan aan alle vereisten vanuit wettelijke kaders. Zo wordt de kap van het bos, ten behoeve van de omvorming van een perceel naar een heischraal grasland (1,9 hectare) en het vrijstellen van natuurtoekomstbomen in het centrale eikenperceel (40% van het totale oppervlakte, gelijk aan 3,8 hectare), voor aanvang van de kap gemeld bij gedeputeerde staten conform de Wet natuurbescherming (artikel 4.2/ 4.5). Daarnaast vindt compensatie plaats van het deel dat uit het NNB wordt gehaald ten behoeve van de aanleg van de parkeerplaats en de werkschuur (2.500 m²). Door de beperkte inrichtingsmaatregelen en het gebruik van een ecologisch werkprotocol bij de aanleg van de paden worden de wezenlijke kenmerken van het NNB niet aangetast¹ en is natuurcompensatie hiervoor niet aan de orde.

⁶ Bureau Waardenburg, 2017. Natuurtoets Natuurbegraafplaats Huis ter Heide

4.2. Inrichtingsmaatregelen

4.2.1. Overzicht inrichtingsmaatregelen

De volgende natuurontwikkelingsmaatregel wordt uitgevoerd voor het sneller bereiken van de natuurambities:

- Omvorming perceel van 1,9 hectare bos naar heischraal grasland.

De volgende inrichtingsmaatregelen worden uitgevoerd om de natuurbegraafplaats te realiseren:

- Gebruik van jachthuis als informatiecentrum;
- Bouw van een ceremonieruimte;
- Sloop bestaande werkschuur en schuurtje;
- Nieuwbouw werkschuur;
- Aanleg bosparkeerplaats voor 60 auto's (2.300 m²);
- Aanleg nieuwe halfverharde paden en ontsluitingsweg (lengte nieuwe paden totaal 3,8 kilometer);
- Verplaatsen vekeerend raster rondom plangebied.

4.2.2. Inrichting perceel heischraal grasland

Binnen het plangebied worden op een voormalige kapvlakte de bestaande jonge opstand van ruwe berken en de dikke stobben (circa 40 stuks) van Douglasspar verwijderd. Kleinere stobben worden niet verwijderd. Zo ontstaat een goede uitgangssituatie voor de ontwikkeling van een schraal grasland van circa 1,9 hectare met verspreid markante bomen en met geleidelijke overgangen naar de omringende bospercelen.

4.2.3. Informatieruimte

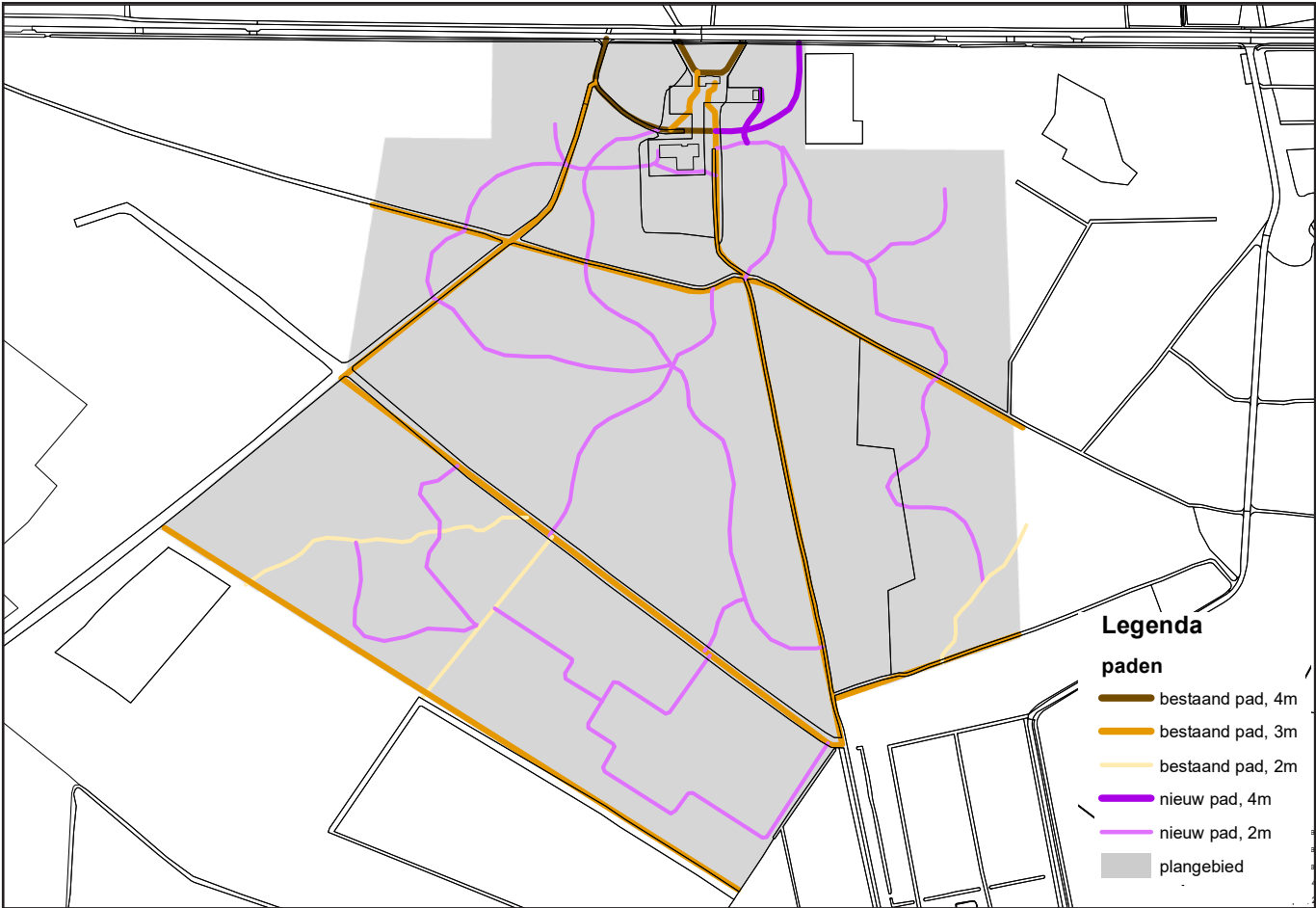
Om te kunnen functioneren als natuurbegraafplaats is een voorziening nodig op het terrein waar informatie over natuurbegraven verstrekt kan worden. Het bestaande jachthuis zal dienst gaan doen als informatieruimte. In het bestemmingsplan voor de natuurbegraafplaats is een wijzigingsbevoegdheid naar de bestemming 'wonen' opgenomen voor het jachthuis, zodat ook na beëindiging van de functie als informatieruimte de instandhouding van het gemeentelijk monument gegarandeerd is.

4.2.4. Ceremonieruimte

De ceremonieruimte zal worden gerealiseerd in een nieuw gebouw ten zuiden van het jachthuis. Bij de bouw ervan wordt zo veel mogelijk gebruik gemaakt van duurzame materialen. Het bebouw oppervlakt binnen het bestemmingsvlak 'maatschappelijk' is 750 m². De ceremonieruimte krijgt een maximaal oppervlak van 538 m² en is gelegen binnen het bebouwd oppervlak.



Sfeerbeeld inrichting nieuwe padenstructuur



Padenkaart natuurbegraafplaats Landgoed Huis ter Heide

4.2.5. Werkschuur en schuurtje

De bestaande werkschuur (230 m²) wordt afgebroken en er wordt een nieuwe werkschuur gebouwd. De nieuwe werkschuur krijgt een maximaal oppervlakt van 75 m². De werkschuur wordt gebruikt voor opslag van materiaal.

Het bestaande schuurtje (43 m²) achter het jachthuis wordt ook gesloopt.

4.2.6. Bosparkeerplaats

Op de 'bosparkeerplaats' wordt tussen bestaande bomen en struiken geparkeerd. De bosparkeerplaats krijgt een oppervlakte van 2.300 m² en zal plaats bieden aan 60 auto's. De bosparkeerplaats wordt in halfverharding uitgevoerd. Het aantal parkeerplaatsen is gebaseerd op ervaringen bij andere natuurbegraafplaatsen van Natuurbegraven Nederland en hiermee wordt voldaan aan het in het verkeersonderzoek geadviseerde minimum aantal parkeerplaatsen van 44².

4.2.7. Halfverharde padenstructuur

Door het plangebied worden nieuwe halfverharde slingerende wandelpaden aangelegd waarmee alle delen van het plangebied te bereiken zijn. De wandelpaden zijn qua uitvoering ondergeschikt aan de bestaande zandpaden, door een beperkte breedte van twee meter. De paden worden aangelegd met een natuurlijk materiaal (zoals Achterhoeks Padvast), waardoor ze een terughoudend karakter hebben.

De wandelpaden sluiten aan op de bestaande brede zandpaden, zodat bezoekers niet verdwalen. Er worden in het plangebied in totaal 3,8 kilometer nieuwe halfverharde slingerpaden aangelegd.

7 Goudappel Coffeng, 2017. Verkeersonderzoek Natuurbegraafplaats Huis ter Heide

Drie bestaande dunningspaden met een totale lengte van 900 meter hebben hun functie verloren. Deze paden zullen worden opgeheven. De totale padlengte op de natuurbegraafplaats komt daarmee op 6,7 kilometer.

Waardevolle ecologische en cultuurhistorische waarden zijn bepalend voor de exacte ligging van de paden, waarbij ook rekening gehouden is met de geomorfologie. Zo worden bij de aanleg geen waardevolle bomen of vegetaties verwijderd. De nieuwe paden conflicteren niet met en zijn altijd ondergeschikt aan de bestaande cultuurhistorisch waardevolle paden.

Door heraanleg van de halfronde weg achter het jachthuis wordt een waardevol historisch patroon in ere hersteld. Deze weg wordt in halfverharding uitgevoerd en wordt vier meter breed.

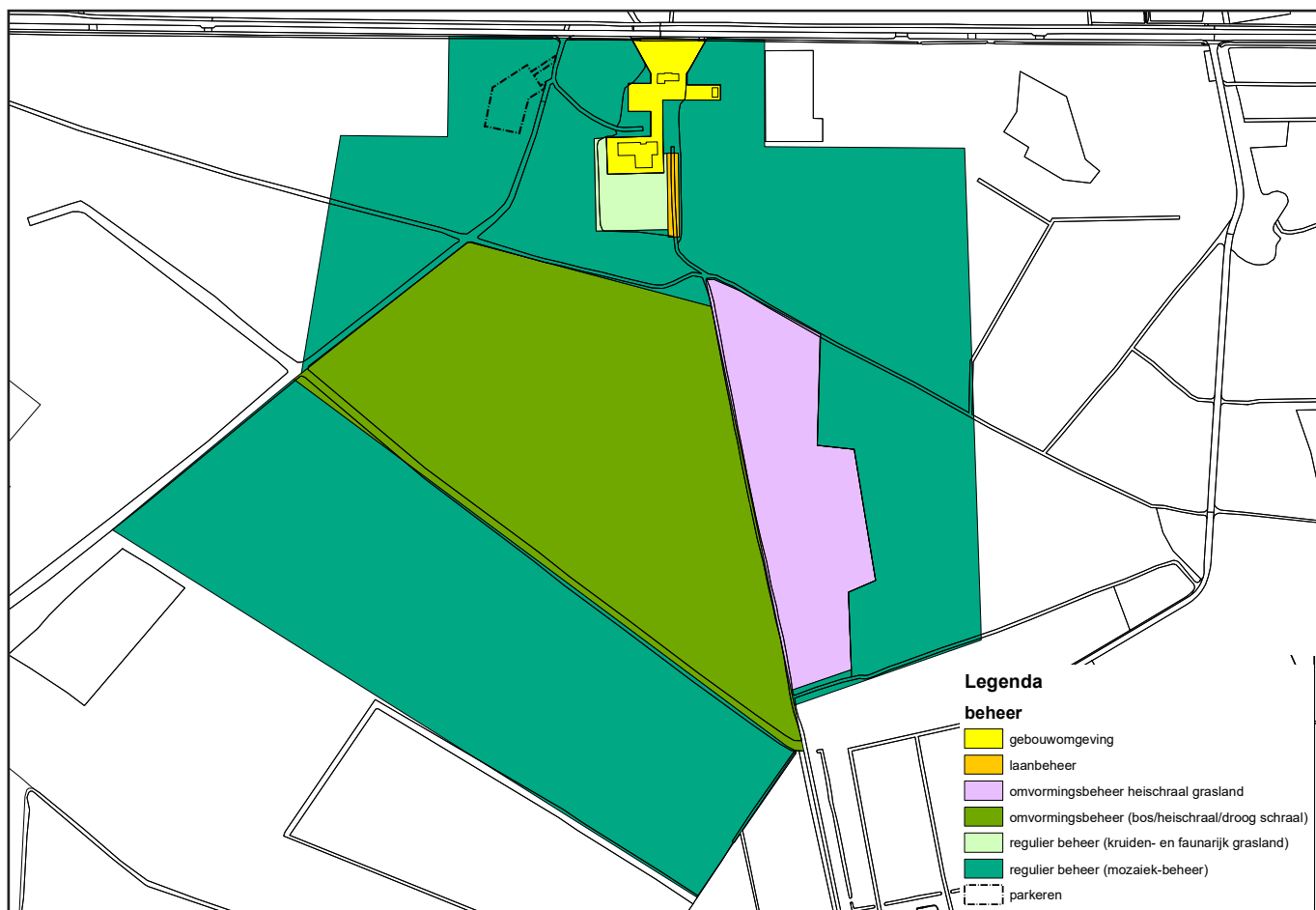
4.2.8. Afrastering

Integrale begrazing door runderen zoals dat op dit moment gebeurt, is niet vanzelfsprekend op een natuurbegraafplaats. Het bestaande raster zal daarom worden verplaatst rondom de natuurbegraafplaats om de grote grazers buiten de natuurbegraafplaats te houden. Deze afrastering wordt verwijderd na de laatste natuurbegrafenis.

De natuurdoelen die gelden voor het begrazingslandschap (natuurbeheertype N01.04 Zand en Kalklandschap uit het provinciale Natuurbeheerplan) blijven gelden. Op welke wijze dit gebeurt wordt in hoofdstuk vijf verder toegelicht.



Sfeerbeeld bosparkeren



Beheermaatregelenkaart Natuurbegraafplaats Landgoed Huis ter Heide



Sfeerbeeld bosranden



Schets mantel- en zoomvegetaties

5. Beheer

Het beheer in het plangebied valt uiteen in het natuurbeheer, de handeling 'natuurbegraven' en de beheermaatregelen die genomen worden ten behoeve van het functioneren van de natuurbegraafplaats (regulier onderhoud). De natuurambities van Natuurmonumenten zijn leidend bij het beheer van de natuurbegraafplaatsen. Natuurmonumenten en Natuurbegraven Nederland voeren in nauwe afstemming tussen elkaar natuurbeheermaatregelen op de natuurbegraafplaats uit, passend binnen de natuurambities van Natuurmonumenten. Natuurbegraven Nederland maakt binnen deze kaders natuurbegraven mogelijk.

5.1. Natuurbeheer

5.1.1. Algemeen

De bestaande ambities en doelstellingen van Natuurmonumenten zijn de uitgangspunten voor het te voeren beheer op de natuurbegraafplaats. Zo worden in het plangebied de natuurdoelen die gelden voor het mozaïek-landschap van Landgoed Huis ter Heide (natuurbeheertype N01.04 Zand- en kalklandschap uit het provinciale Natuurbeheerplan) nagestreefd. Specifieker maakt het plangebied onderdeel uit van het droge, bosrijke noordelijke gedeelte van begrazingslandschap Landgoed Huis ter Heide. Hier wordt een mozaïek van natuurbeheertypen als Dennen-, eiken en beukenbos, heischraal grasland en droge heide nagestreefd.

Deze ambitie en doelstellingen van Natuurmonumenten voor Landgoed Huis ter Heide worden geconcretiseerd in een set natuurbeheermaatregelen. Natuurmonumenten en Natuurbegraven Nederland voeren in nauwe afstemming tussen elkaar natuurbeheermaatregelen op de natuurbegraafplaats planmatig uit. Natuurmonumenten blijft daarbij eigenaar van de grond en eindverantwoordelijke voor de natuurkwaliteit.

Het natuurbeheer van Natuurmonumenten wordt gemonitord en zo nodig iedere zes jaar bijgesteld. Voor de natuurbegraafplaats wordt dezelfde systematiek aangehouden. Hiermee is gegarandeerd dat het natuurbeheer op de natuurbegraafplaats zich richt op het behoud en verdere ontwikkeling van bij het gebied passende natuurwaarden.

5.1.2. Bosbeheer

Algemeen

De huidige bospercelen in het plangebied worden gekenmerkt door de aanwezigheid van veel (uitheemse) naaldbhoutsoorten. Deze bospercelen worden omgevormd naar structuurrijke bossen met vooral inheemse boom- en struiksoorten, maar waar ook plaats is voor naaldbomen. Per bosperceel worden afhankelijk van de leeftijd, structuur en hoofdboomsoort, passende bosvormingsmaatregelen uitgevoerd om dit doel te bereiken. De bosvormingsmaatregelen bestaan uit een mozaïekbeheer bij uniform gelijkjarig bos, een plaatselijk bosrandenbeheer voor geleidelijke overgangen en een aanvullend natuurtoekomstbomenbeheer bij de relatief open bosopstanden.

Het bostype dat nagestreefd wordt is een bos van arme zandgronden met als hoofdboomsoorten zomereik, beuk en grove den met als doelsoorten: boommarter, egel, bosmuis, vleermuisen, eekhoorn, groene specht en andere hollenbroeders, grote lijster, ree, das, bruine eikenpage en paddenstoelen.

Mozaïekbeheer

Door middel van een mozaïekbeheer, dat bestaat uit groepenkap, worden open plekken gemaakt in uniform gelijkjarig bos, waardoor er tijdelijk open plekken en daarna gesloten bosopstanden met een variatie in leeftijd en structuur kunnen ontstaan. Open plekken ten behoeve van deze vorm van bosvorming hebben idealiter een omvang van circa 1.500 m². Dikke stobben worden hierbij verwijderd (circa 20 per hectare). De dunnere stobben worden niet verwijderd. Markante loofbomen die kunnen dienen als zaadbron blijven ook behouden. Open plekken groeien binnen drie tot zes jaar dicht met spontane verjonging of worden beplant met inheems plantmateriaal die passend zijn bij de lokale groei-plaatsomstandigheden zoals winterlinde, hazelaar, ruwe berk, zoete kers, boswilg, wintereik, zomereik en beuk.

Op basis van inventarisaties is gebleken dat op maximaal 16% van de uniforme bosgedeelten van het plangebied tijdelijke open plekken gerealiseerd moeten worden voor een succesvolle bosvorming. Deze tijdelijke open plekken worden tijdens de gebruiksfase van de natuurbegraafplaats gerealiseerd.

Bosrandenbeheer

Bosrandenbeheer vindt plaats in de buurt van langdurig open plekken en langs paden. Dit gebeurt door de ontwikkeling van zoom- en mantelvegetaties door eens in de 2-10 jaar het maaien en afzetten van houtige beplanting. Door te variëren in beheerintensiteit wordt een gradiënt gecreëerd vanaf de open plek (intensief beheer) tot in het bos (extensief beheer) met grote verschillen in licht- en warmteverhoudingen, verticale structuur en voorkomen van verschillende planten- en diersoorten.

Natuurtoekomstbomen met aanvullende aanplant

Natuurtoekomstbomen zijn bij voorkeur al dikkere bomen met lage takaaanzet, die geheel worden vrijgezet (door kap van omringende bomen) en breed kunnen uitgroeien tot grote imposante en markante bomen, die op latere leeftijd veel natuurwaarde met zich mee dragen. Aanvullend op het mozaïekbeheer en bosrandenbeheer wordt natuurtoekomstbomen extra ruimte gegeven. Per hectare zullen 2 natuurtoekomstbomen vrijgesteld worden.

De bosopstand op het centrale eikenperceel is relatief open en verkeert in een slechte conditie. Circa een kwart van de bomen is afgestorven of bijna afgestorven. Deze bomen zullen worden gekapt. Door het vrijstellen van gezonde natuurtoekomstbomen (met dikke stam en lage takaaanzet) wordt er op dit perceel voor gezorgd dat voor planten- en diersoorten sneller aantrekkelijke grote bomen in het bos komen. Op plekken met een relatief hoge mineralenrijkdom in de bodem wordt nieuw inheems bosplantsoen aangeplant, passend bij de lokale groeiplaatsomstandigheden zoals winterlinde, hazelaar, ruwe berk, zoete kers, boswilg, wintereik, zomereik en beuk. Stronken en tak- en tophout blijven daarbij in het gebied liggen om niet te veel mineralen af te voeren.

In het centrale eikenperceel wordt gestreefd naar een bos met 40% open ruimte. Zo ontstaat een halfopen bosperceel bestaande uit een afwisseling van groepen van inheemse loofboomsoorten van verschillende leeftijden en kleine plukken met open, heischrale vegetaties. De halfopen structuur wordt behouden door het periodiek verwijderen van houtige beplanting in de open ruimte, door het vrijzetten van natuurtoekomstbomen, door een maai-beheer van de heischrale vegetatie en door het verwijderen van dikke stobben. De dunnere stobben worden niet verwijderd.

Verwijderen van invasieve soorten

Omdat concurrentiekrachtige en zich snel verbreidende invasieve exoten als Amerikaanse vogelkers en Amerikaanse eik uiteindelijk een sterk negatief effect hebben op de natuurwaarden, worden deze in het plangebied verwijderd.

5.1.3. Laanbeheer

De bestaande beukenlaan in het noorden van het plangebied wordt vrijgesteld zodat een goede kroonontwikkeling mogelijk is. Deze laan maakt deel uit van de cultuurhistorisch waardevolle padenstructuur.

5.1.4. Graslandbeheer

Het te creëren heischraal grasland en het reeds bestaande kruiden- en faunarijke grasland in het noorden van het plangebied zullen worden beheerd door middel van een extensief maai- en afvoerbeheer, inclusief bosrandenbeheer. Het maaisel dat van het heischrale grasland komt wordt niet altijd geheel afgevoerd. Hiermee wordt verdere verarming van de vegetatie voorkomen. De uitvoer van de maatregelen wordt gespreid in tijd en ruimte, zodat een mozaïek van jonge en oudere grazige vegetaties ontstaat.

Met name op de voormalige kapvlakte ontstaan op deze manier kansen voor de ontwikkeling van het bloemrijke natuurstype heischraal grasland. Dit is een natuurstype dat in Nederland ernstig bedreigd wordt⁸.

Het natuurstype dat op deze graslandpercelen wordt nagestreefd is een heischraal grasland (natuurbeheertype N11.01 droog schraalland) met als doelsoorten zandblauwtje, muizenoor, hazenpootje, biggenkruid, grasklokje, brem, sint-janskruid.

5.1.5. Overige natuurbeheermaatregelen

Verminderen effecten verzuring

In de strijd tegen de effecten van verzuring is het gewenst te streven naar extra mineralenaanrijking op het centrale eikenperceel en op open plekken met de ambitie van heischraal grasland. Hiervoor wordt extra geïnvesteerd in onderzoek naar verschillende bodemverbeterende maatregelen die de effecten van verzuring verminderen.

Het belang van hout als bron voor belangrijke voedingsmineralen zoals fosfaat, calcium en kalium wordt daarnaast onderschreven. Dikke dode loofbomen zijn een belangrijke mineralenbron en deel van de voedselketen van het bos. Er wordt daarom op het gehele Landgoed Huis ter Heide gestreefd naar een aandeel van minimaal 10 dode of stervende (staande of liggende) bomen met een diameter van 30cm of meer per hectare. Ook tak- en tophout en stobben die verwijderd worden tijdens natuurbeheermaatregelen, blijven op het landgoed, ten behoeve van het verminderen van de effecten van verzuring.

Afwisseling natuur- en landschapstypen

Op de natuurbegraafplaats zal in principe geen begrazing met grote grazers plaatsvinden. Pas na de gebruiksfase van de natuurbegraafplaats worden in het gebied weer grote grazers toegelaten. Het natuurbeheer op de natuurbegraafplaats blijft wel gericht op de doelen die gesteld zijn voor het begrazingslandschap van Landgoed Huis ter Heide: het behoud en ontwikkeling van een afwisseling in landschaps- en natuurstypen. Dit gebeurt door bovenstaande beheermaatregelen, die daarmee het begrazingsbeheer vervangen.

⁸ Er is in Nederland nog maar 30-40 hectare goed ontwikkeld heischraal grasland over. Bron: Van der Zee, F. 2017. Kunnen we de heischrale graslanden in Nederland redden? Wageningen University & Research

5.2. Natuurbegraven

Natuurambitie leidend

De ambities en het bestaande natuurbeheer van Natuurmonumenten zijn leidend voor de ruimte die er is voor natuurgraven. Zo ook op Landgoed Huis ter Heide: De openheid die ontstaat door het mozaïekbeheer, het vrijstellen van de natuurtoekomstbomen en de inrichting van een perceel als heischraal grasland, worden benut voor natuurgraven.

Ecologisch werkprotocol

Daarnaast wordt op de natuurbegraafplaats gewerkt volgens een ecologisch werkprotocol. Dit werkprotocol borgt dat werkzaamheden geen negatieve effecten hebben op flora en fauna. Zo schrijft het ecologische werkprotocol voor dat een natuurgraf alleen gegraven mag worden buiten de kroonprojectie van bomen. De natuurambitie en het ecologisch werkprotocol bepalen waar precies natuurbegraven mogelijk is. Hierdoor varieert de dichtheid van natuurgraven binnen het plangebied.

Inschatting aantal natuurgraven en fasering

Natuurbegraven Nederland kiest ervoor om maximaal 10% van het plangebied met de functieaanduiding natuurbegraafplaats daadwerkelijk te gebruiken voor natuurgraven. De oppervlakte met functieaanduiding natuurbegraafplaats op Landgoed Huis ter Heide is 32,6 hectare. Hiervan zal dus maximaal 3,26 hectare daadwerkelijk gebruikt worden voor natuurgraven. Voor het maken van een natuurgraf wordt circa 2,7 m² vergraven. Het aantal natuurgraven komt hierdoor neer op maximaal 12.000.

Na een aanloop van circa 5 jaar na opening van de natuurbegraafplaats wordt uitgegaan van gemiddeld 250 tot 350 begrafenissen per jaar. De natuurbegraafplaats zal over een periode van 30 tot 40 jaar in gebruik zijn. Dit is een inschatting, gebaseerd op de gemiddelde en ervaringen op andere natuurbegraafplaatsen.

5.3. Regulier onderhoud

Het reguliere beheer van de natuurbegraafplaats zal gericht zijn op goed onderhoud van de aanwezige padenstructuur en het beheer van de natuurgraven. Het beheer van de natuurbegraafplaats is kleinschalig van aard. Het grijpt daarom niet in op de natuurontwikkeling.



6. Samenvatting

Natuurmonumenten en Natuurbegraaven Nederland hebben het gezamenlijke voornemen een natuurbegraafplaats van 36,6 hectare te realiseren op Landgoed Huis ter Heide. Landgoed Huis ter Heide is een natuurgebied van 1.000 hectare dat ligt in de gemeente Loon op Zand, ten noorden van Tilburg.

De belangrijkste ecologische waarden van Landgoed Huis ter Heide liggen in de afwisseling van soortenmenging en leeftijd van de bosopstanden en de centrale rol die het speelt in het mozaïek-landschap waar het deel van uitmaakt. Een knelpunt voor de natuurlijke ontwikkeling van het natuurgebied is de mineralenonbalans in de bodem, veroorzaakt door atmosferische depositie. Cultuurhistorisch gezien zijn het jachthuis en de historische padenstructuur waardevol.

De natuurambitie van Natuurmonumenten voor Landgoed Huis ter Heide is gericht op het versterken van de bestaande ecologische waarden door bosvormingsmaatregelen en begrazingsbeheer. Daarnaast is het gericht op het tegengaan van de gevolgen van verzuring door mineralenaanrijking. De realisatie van de natuurbegraafplaats op Landgoed Huis ter Heide past binnen deze ambitie. Door de komst van de natuurbegraafplaats wordt een impuls gegeven aan het sneller bereiken van deze ambities. De natuurbegraafplaats met de bijbehorende ingetogen recreatievorm past binnen de recreatieve functie van het landgoed en blijft plaats bieden aan recreanten die op zoek zijn naar rust en ruimte.

De volgende natuurontwikkelingsmaatregel wordt uitgevoerd voor het sneller bereiken van de natuurambities:

- Omvorming perceel van 1,9 hectare bos naar heischraal grasland.

De volgende inrichtingsmaatregelen worden uitgevoerd om de natuurbegraafplaats te realiseren:

- Gebruik van jachthuis als informatiecentrum;
- Bouw van een ceremonieruimte;
- Sloop bestaande werkschuur en schuurtje;
- Nieuwbouw werkschuur;
- Aanleg bosparkeerplaats voor 60 auto's (2.300 m²);
- Aanleg nieuwe halfverharde paden en ontsluitingsweg (lengte nieuwe paden totaal 3,8 kilometer);
- Verplaatsen vekeerend raster rondom plangebied.

De natuurambities van Natuurmonumenten zijn leidend bij het beheer van de natuurbegraafplaats op Landgoed Huis ter Heide. Natuurbegraaven Nederland maakt binnen deze kaders natuurbe-graven mogelijk. De openheid die ontstaat door het mozaïekbe-heer, het vrijstellen van de natuurtoekomstbomen en de inrichting van een perceel als heischraal grasland, worden benut voor natuurgraven. Het ecologisch werkprotocol bepaalt uiteindelijk waar op de natuurbegraafplaats begraven kan worden.

Natuurbegraaven is een tijdelijke functie. Na de laatste natuurbe-grafenis op Landgoed Huis ter Heide verdwijnt de functie natuur-begraaven en blijft het een opengesteld natuurgebied. Van ieder verkocht graf wordt een fonds gevuld dat het natuurbeheer voor het plangebied voor minimaal 100 jaar borgt. Daarnaast wordt een fonds gevuld voor de aanleg van nieuwe natuur in de omgeving van en buiten de natuurbegraafplaats.